

האם מותר להאכיל גיד הנשה לבהמת הפקר

עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנְּשֵׂה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יַגַּע בְּכַף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנְּשֵׂה (לב, לג)

במסכת פסחים (כב, א) נחלקו תנאים, אם גיד הנשה נאסר בהנאה או רק באכילה. להלכה נחלקו בזה הראשונים, **הרמב"ם** (הלכות מאכלות אסורות פ"ח ה"ד) ו**השולחן ערוך** (יו"ד סימן ס"ה סעיף י') פסקו שמותר בהנאה.

הרא"ש בחולין (פרק גיד הנשה אות י"ז) הרחיב לדון בדברי הרמב"ם, ולבסוף הכריע גם שמותר בהנאה, וזה לשונו: 'וכן ראיתי באשכנז שמוכרין גיד הנשה לעכו"ם. ובשאר ארצות ראיתי שזוהרו אף להאכילו לחתול, על כן דקדקתי בו, ונראה שמותר בהנאה.'

• נזהרו מלהאכיל גם לחתול •

והנה במה שכתב שבשאר ארצות נזהרו גם מלהאכיל גיד הנשא לחתול, בפשוטו, באותם הארצות סברו שגיד הנשה אסור בהנאה. אלא שאם כן יש להבין, מדוע כתב שזה רק בגדר חומרא ('ראיתי שזוהרו') ולא מעיקר הדין?

ונראה לומר שמה שזוהרו שלא להאכיל חתול בגיד הנשה, מדובר בחתול של הפקר, שבזה אין לבעלים שום הנאה. אמנם בחתול שיש לו בעלים, אסור לבעליו מעיקר הדין להאכילו איסורי הנאה.

• להאכיל חמץ בלב של הפקר •

והנה בנידון אם מותר להאכיל איסורי הנאה לבהמת הפקר, מצינו שנחלקו האחרונים בזה. **הטור** (הלכות פסח סוף סימן תמ"ח) הביא **ירושלמי** שכתב לאסור להאכיל חמץ בפסח גם לכלבים של הפקר. וזה לשונו: 'ואוסר עוד בירושלמי להאכיל חמצו בפסח אפילו לכלב של הפקר שאינו נהנה בו כלום, דגרסינן בפרק כל שעה לא יאכיל חמץ לכלבים, במה אנו קיימין אם לכלבו היא הנייה [הרי הוא נהנה בכך], אלא כאן אנו קיימין אפילו לכלב של אחרים, זאת אומרת אסור להאכיל לבהמת הפקר'. וכן פסק **השולחן ערוך** (סימן תמ"ח סעיף ו').

ובטעם הדבר כתב ה'**משנה ברורה**' (ס"ק כ"ח) בשם **הלבוש והמגן אברהם**: 'דיש לו הנאה במה שממלא רצונו להשביע לבהמה'.

• בכל איסורי הנאה אסור להאכיל בהמת הפקר •

ודייק ב'**שער הציון**' שדין זה אינו נוהג רק בחמץ בפסח אלא בכל איסורי הנאה, וכתב: 'ומשמע לכאורה דהוא דאורייתא ולא משום חומרא דחמץ, ולפי זה גם בשאר איסורי הנאה אסור. ובפרי מגדים מסתפק בזה, ובתשב"ץ ח"ג סימן רצ"ג מבואר כדברינו וכו'. אכן בבאור **הגר"א** בסק"ז, לפי פירוש דמשק אליעזר שם, מוכח דלדעתו דווקא גבי חמץ אסור'.

מבואר שלסברת **המגן אברהם** שהנאה שאדם נהנה בכך שמשביע בעלי חיים מוגדרת כהנאה, היא אסורה בכל איסורי הנאה.

אמנם לדעת **הגר"א** האיסור להאכיל בהמת הפקר נאמר רק באיסור חמץ בפסח ולא בשאר איסורי הנאה. והטעם, כי סובר הגר"א שמעיקר הדין אין איסור להאכיל בהמת הפקר באיסורי הנאה, שאין זה מוגדר כהנאה האסורה באיסור הנאה, ורק בחמץ בפסח משום חומרת איסור חמץ החמירו בזה.

• שיטת הרא"ש בניד הנשה •

ומעתה לגבי גיד הנשה, שכתב **הרא"ש** שלסוברים שהוא אסור בהנאה, יש מקומות שזוהרו אף להאכילו לחתול, ונתבאר שמדובר בחתול של הפקר,

ונהגו כן רק בתור זהירות בעלמא ולא מעיקר הדין. הנה כל זה מובן רק לשיטת **הגר"א** הסובר שאכלת בהמת הפקר אינה מוגדרת כהנאה שאסורה באיסורי הנאה, לכן אותם שזוהרו לא להאכיל חתול הפקר בגיד הנשה, היה זה רק בגדר זהירות [כחומרת חמץ בפסח] ולא מעיקר הדין.

אמנם לשיטת **המגן אברהם**, שאכלת בהמת הפקר מוגדר כהנאה גמורה, שאסורה בכל איסורי הנאה, אם כן אם גיד הנשה אסור בהנאה צריך להיות שמעיקר הדין יש איסור להאכיל חתול של הפקר ואין זה רק בגדר זהירות בעלמא. וצריך עיון (שלמים מצינו).

מדוע יעקב נתבע על כך שלא השיא את דינה לעשו הרשע, והלא ספק הוא אם היא תצליח להחזירו למוטב?

וַיִּקַּם בְּלִילָהּ הוּא וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת שְׁתֵּי שְׁפָחֹתָיו וְאֶת אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֵר אֶת מִצְרָיִם יַעֲקֹב (לב, כג)

'ודינה היכן היתה? נתנה יעקב בתיבה ונעל בפניה, שלא יתן בה עֵשָׂו עיניו, ולכן נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם' (רש"י).

צריך עיון, וכי בשביל ספק זה שדינה תחזיר את עֵשָׂו למוטב היה ליעקב להשיאה לו והלא רשע היה והרבה לפשוע?

נאמרו בזה כמה תירוצים:

א': רבותינו בעלי התוספות ב'מושב זקנים' הקשו כאמור וכי מי שיש לו אח משומד וכי ישיא לו את בתו שהיא בת ו' שנים כאשר היתה דינה, ותירצו דשמא יש לומר שקבל עליו תשובה, כמו שנאמר (לג, יב): 'בְּסָעָה וְנִלְכָּה וְנִלְכָּה וְנִלְכָּה לְנִגְדָךְ' בשוה ביהדות, ולכך נענש יעקב.

ב': רבנו עובדיה מברטנורה (בספרו 'עמך נקא' בפרשתנו) תירץ, שיעקב לדעה נתכוין שלא היה רוצה שאחיו יהיה צדיק כדי שלא יתקיים בו ברכת 'הוה גביר לאַחִיקָי' ולפיכך נענש. וכיוצא בזה תירץ בשו"ת **מים חיים** שמנעה יעקב מאחיו מחמת שהיה שונאו שהיה רשע גמור ולא היה רוצה שתחזירנו למוטב, וכן תירץ **בתורה תמימה** (פרק ל"ב הערה ט').

אמנם דבריהם צריכים עיון גדול, היאך אפשר חס ושלום ליתן דופי ביעקב אבינו שמשנאתו לעֵשָׂו לא חפץ שיחזור למוטב, הלא יעקב לא נשא פנים אף לאוהביו, והוכיח את בניו בשעת מיתתו כמבואר בפרשת ויחי (פרק מ"ט), ואם כן על אחת כמה וכמה שהיה חפץ לקרב את עשו לצור מחצבתו לחסות תחת כנפי השכינה לעשות רצון ה' יתברך. ואכן בחידושי **אילת השחר** גם כן דחה פירוש זה, וכתב שקשה לפרש כן על יעקב.

ג': בספר דרך שיחה (ח"א עמוד קס"ד) תירץ בשם העולם, שיעקב אבינו לא רצה שעשו יחזור בתשובה כי אין מגיע לו זכות זו, והביא שבירושלמי (עבודה זרה פ"ב ה"ב) מובא שהיה סֶפֶר אחד גוי שנתגייר ונתברר אחר כך שבהיותו גוי הרג יהודים רבים, והתפללו עליו שיחזור לסורו, כי אין מגיע לו זכות זו. ואמנם כאן זה היתה הטענה של יעקב אבינו.

ד': בסוכת דוד (בפרשתנו עמוד ע') ובאילת השחר תרצו, שהטענה על יעקב היתה מדוע לא בחן והעמיק במחשבתו אם ליתן את דינה לעשו כדי שישוּב בתשובה, אף על פי שבאמת בעצם הדין ודאי שהיה לו לחשוש שיהפוך עשו את ליבה של דינה לרעה, ובפרט בניה של דינה שאז היה עשו מגדלן בדרכו הרעה, ואין ספק כשרותו של עשו מוציאה מידי ודאי כשרות של דינה והיה אסור לו ליתנה לעֵשָׂו, אלא רק היה צריך לחשוב על אפשרות זו שתחזירנו למוטב, וכאמור.

שאיפות

עם לְבָן גֵרְתִי (לב, ה)

וברש"י: גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי, ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשי הרעים'.

בתנא דבי אליהו (רבה פרק כ"ה): 'חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב'. ביארו המפרשים 'חייב...', אין זה רשות אלא חיוב, כי זה מן העיקרים בעבודת ה' ומן ההכרח היותר גדול. כי דווקא בשאיפות לגדלות יעלה האדם לרום כוחותיו שלו.

בפרשת ואתחנן כתוב: 'בְּשִׁמְיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת' (דברים ד, לט). ביאר בספר 'קדושת לוי' (אמור): 'בשמים, ממעל'. בענינים הרחונים שא עניןך לאלו שמעליך, ותשתדל להעפיל לדרגתם. ברם, 'ועל הארץ', בענינים הארציים. 'מתחת', תראה שיש פחותים ממך, ותשמח בחלקך.

ידועים דברי רבינו יונה (אבות פ"ב מ"ז): 'במקום שאין אנשים, השתדל להיות איש'. כי 'אנשים' הם החשובים והנעלים (רש"י במדבר יג, ג). במקום שיש גדולים ממך ודאי תשאף להגיע למדרגתם. אבל גם במקום שאתה הגדול, ולכאורה הגעת לפסגה, גם אז השתדל להיות 'איש', נעלה ומרומם עוד יותר. הכיצד? 'תראה עצמך כאילו בדור חכמי התלמוד אתה, ועמהם במקום אחד. וגם אם תשיג למעלתם, תחשוב כאילו אתה עומד עם הנביאים, ועם משה רבינו עליהם השלום, ומתי תשיג לחכמתם! ובוזה, לא תתרום לעולם מללמוד, ותהיה כמעין המתגבר!'

על הפסוק 'וַיֵּבְאוּ כָּל אִישׁ אֶשֶׁר נִשְׂאוֹ לְבָו' (שמות לה, כא) כתב הרמב"ן: 'וטעם אשר נשאו ליבו לקרבה אל המלאכה, כי לא היה בהם [מין] שלמד את המלאכות האלה ממלמד, או מי שיאמן בהן ידיו כלל. אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה ליבו בדרכי ה' לבוא לפני משה לומר לו - אני אעשה כל אשר אדוני דובר'. נמצאנו למדים, אומר רבי יחזקאל לוינשטיין, שאף כי חסר האדם נסיון בתפקיד או עבודה רוחנית כל שהן, אם רק מקננת בו השאיפה וההשתוקקות הגדולה לקרב אל המלאכה ההיא, הרי יזכה לסייעתא דשמיא כאילו הוא זקן ורגיל במלאכה זו.

ה': כעין זה תירץ הסבא מסלבודקא ('אור הצפון ח"א עמוד ר"ג) שתביעה על יעקב היתה דקה מן הדקה, לא על מה שבפועל לא נתן את דינה לעשו, אלא על מה שלא הצטער מדוע אינו יכול ליתנה לאחיו ולגמול עימו חסד. ובספר אמרות אברהם (פרשת תולדות עמוד מ"א) הוסיף שהיה הסבא מסלבודקא מתאר בשיחותיו שיעקב נתפס בזה, שכשדפק את המסמר על התיבה שסגר בה את דינה, דפק בחוזקה בלא איזו אנחה ואיזו דמעה, ועל זה שלא הצטער נענש בצער בתו במעשה שכם, והיה אומר שמוזה רואים עד כמה צריך להיות לנו כאב על כל אחד מישראל שאינו הולך בדרכי התורה והיראה.

ו': בספר מעשה איש (ח"ד עמוד קנ"ח) כתב ליישב בשם החזון איש: שגלוי וידוע היה לפני המקום שאם תימסר דינה לעשו היתה מחזירה אותו למוטב, והיה שב בתשובה, והיה לו ליעקב לידע ברוח הקודש שלו עניין זה, ומפני כך נענש, אבל אנו אין יכולים לענוש על דבר כזה.

ז': בספר שמלה חדשה (מהדו"ת עמוד ט"ז) תירץ, שאמנם יעקב אבינו מצד עצמו עשה כהוגן שלא נתן את בתו דינה לעשו הרשע, אלא דכלפי שמיא גלוי היה שאם היה משיאה לו היתה מחזירתו למוטב, ונמצא שיצא תקלה על ידו הגם שהיה באונס גמור, שעל כל פנים צריך איזה כפרה.

ח': המסילת ישרים (פרק ד') כתב שלפי שנתן יעקב את דינה בתיבה כדי שלא יקחה עשו, אף על פי שכונתו היתה ודאי לטובה, אך לפי שמנע חסד מאחיו, אמרו במדרש (בר"ר פ' ג'): 'אמר לו הקב"ה 'למס מרעהו חסד', לא בקשת להשיאה למהול היא נשאת לערל, לא בקשת להשיאה דרך היתר היא נשאת דרך איסור. ומבואר שעיקר התביעה על שמנע חסד מאחיו, שהיה מוכן לשוב בתשובה בשביל לנושאה.

ט': בספר 'בד קודש' (מהדו"ב בפרשתנו) תירץ, שהיה ליעקב להניח עניין זה בידי של הקב"ה ולא היה לו לערב עצמו בכל זה כלל, והקב"ה היה מסובב העניין על הצד היותר טוב, כלומר שיעקב לפי דרגתו היה לו להניח עניין זה בהשגחת ה' יתברך ולהתפלל לפניו שיסובב עניין זה על הצד היותר טוב, כי אם אצל האמוראים מצינו שהיה כח תפילתם יותר ממעשה והשתדלות האדם, יעקב אבינו על אחת כמה וכמה. (אשכול יוסף).

מדוע חזר יעקב על פכים קטנים

וַיִּחַר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ (לב, כה)

'שכח פכים קטנים וחזר עליהם' (רש"י).

מסופר על רבי פנחס הלוי הורביץ בעל 'הפלאה' שהיה מן הלוחמים הראשונים נגד תנועת ההשכלה במדינת אשכנז. פעם אחת באו רבים מן הצעירים האלה לביתו של רבי פנחס כדי להתווכח עמו, הוא קיבלם בנימוס וציוה למשמשו לכבדם במשקאות ומגדנות, המשמש העמיד על השולחן כמה בקבוקים של יין ועל יד כל אחד הנאספים כוס קטנה. אחד מן הצעירים החציף פנים ואמר אל הרב: חכמי התלמוד אמרו (עירובין ס"ה) 'כי האדם ניכר גם בכוסו, ואמנם גם הרב ניכר בכוסו כי קמצן הוא.

מיד החזיר לו הרב ואמר: בתורתנו מסופר כי יעקב אבינו בלכתו להפגש עם עשו, העביר את בני ביתו את נחל יבוק, וַיִּיָּתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ' וכותב רש"י על זה שכח פכים קטנים וחזר עליהם. ולכאורה הדבר תמוה, וכי בשביל פכים קטנים כדאי היה ליעקב לחזור לעבר נחל יבוק ולהישאר שם לבדו? אבל התשובה היא אמר רבי פנחס בחיך, יעקב שמע כי עשו בדרך ומתכוון לבוא אליו, וכמובן שצריך היה לכבדו ב'משקה', אבל עשו הלא הלך לקראתו וארבע מאות איש עמו, וכדי למלאות את גרונו של כל הקבוצה של עשו הרשע, לא היה המשקה של יעקב מספיק, לכן חזר על פכים קטנים.

איך שרו של עשו נראה ליעקב

וַיֵּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ (לב, כה)

מסופר על רבי אייזל חריף, שביקר אצלו אחד הרבנים הרפורמיים מארצות המערב. החלו שניהם לשוחח בדברי תורה, ורבי אייזל התרשם שאמנם מקצת תורה יש בו, אבל אינו מהדר במצוות, ואף אין בו קורטוב של יראת שמים. אמר רבי אייזל לאורח, על הכתוב בפרשתנו וַיֵּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ' מצינו בגמרא (חולין צא) שתי דעות, לפי דעה אחת כגוי נדמה לו, ולפי דעה אחרת כתלמיד חכם נדמה לו.

ולכאורה יש מקום לתמוה, כיצד הגיעו חכמינו להציג את שרו של עשו בשתי דמויות קיצוניות השונות כל כך זו מזו? אולם, המשיך רבי אייזל בחיך, לאחר שהכרתי אותך בשיחה הארוכה שקיימנו, רואה אני עתה, כי אפשר ואפשר שיהיה איש אחד מחצה על מחצה חצי גוי וחצי תלמיד חכם.

יהי רצון שנוכה לשאוף להגיע למעשי אבותינו אברהם יצחק ויעקב, אמן.